

EUROOPAN UNIONIN TUOMIOISTUIMEN PUNNINTAA YKSITYISYYDESTÄ JA JULKISUUDESTA: VYRIAUSIOJI TARNYBINĖS ETIKOS KOMISIJA

Susanna Lindroos-Hovinheimo

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) antoi elokuussa 2022 ratkaisun asiassa C-184/20 *Vyriausioji tarnybinės etikos komisija*, jossa oli kyse liettualaisen tuomioistuimen esittämästä ennakkoratkaisupyynnöstä.¹ Tuomio on merkittävä siksi, että se antaa kauan kaivattua apua yksityisyyden ja julkisuuden välisiin punnintatilanteisiin jäsenmaissa. Tuomioistuin ratkaisi asian suuressa jaostossa.

Tapaus kiinnostanee kaikkia, jotka työskentelevät tietosuojaan parissa, sillä tuomioistuin arvioi ratkaisussaan erilaisia henkilötietojen käsittelyperusteita, jotka ovat tärkeitä unionin yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisessa.² Huomion keskipisteeseen nousivat asetuksen 6 ja 9 artiklat. Jälkimmäisessä säädetään erityisten henkilötietoryhmien

¹ Asia C-184/20, OT vastaan Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, EU:C:2022:601. Ratkaisua on käsitelty vasta vähän oikeuskirjallisuudessa. Katso kuitenkin Schröder, Meinhard: ”Data Protection vs. Transparency: OT v. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (Chief Ethics Commission, Lithuania) (C-184/20)”. EU Law Live 15.9.2022 sekä Passay Von Maximilian Gerhold, ja Greifswald Jytte Lauenstein: ”Litauens Ethikkommission als Datenschutzverletzerin: Nordische Transparenz und europarechtlicher Datenschutz – Anmerkung zum Urteil des EuGH v. 1.8.2022, Rs. C-184/20 (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija)”. Europarecht (6)2022, s. 797–807 sekä Melissa Stock: ”The CJEU Expands the Scope of the Definition of Sensitive Personal Data in the GDPR: Case C-184/20 Vyriausioji Tarnybinės Etikos Komisija”. Business Law International (93)2023, s. 93–97.

² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus). Ajallisesti pääasiassa käsiteltävät tapahtumat sijoittuvat osittain asetusta edeltävään aikaan, joten EUT ratkaisi asian tapansa mukaan soveltaen sekä tietosuoja-asetusta että sitä edeltävää direktiiviä (Yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 24.10.1995 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY).

käsittelystä ja niiden tulkintaan tämä tuore ratkaisu tuo apua. Ratkaisu on monella tapaa huomionarvoinen, joskin siinä on myös kritiikille alttiita kohtia.

1 Taustaa

Kansallisessa asiassa oli kyse sidonnaisuusrekistereistä. Henkilö OT toimi Liettuassa julkisessa ympäristönsuojelulaitoksessa. Hän ei ollut antanut Liettuan oikeuden mukaista sidonnaisuusilmoitusta siihen tarkoitukseen soveltuvalla viranomaiselle Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (julkishallinnon eettinen valvontalautakunta, jäljempänä valvontalautakunta). OT vetosi omaan ja puolisonsa oikeuteen yksityisyyden suojaan.

Valvontalautakunta väitti, että OT on velvollinen antamaan sidonnaisuusilmoituksen, koska hän käyttää hallinnollisia valtuuksia julkisessa laitoksessa, jota rahoitetaan unionin rakennerahastoista ja Liettuan valtion talousarviosta. Valvontalautakunta totesi, että vaikka tällaisen ilmoituksen julkaiseminen voi merkitä puuttumista asianomaisen henkilön ja hänen puolisonsa yksityisyyteen, siitä on säädetty kansallisella intressien yhteensovittamista koskevalla lailla ja ilmoitus tulee antaa. Tiedot julkaistaisiin internetissä avoimesti.

Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoi, että sidonnaisuusilmoituksessa mainitut henkilötiedot ovat intressien yhteensovittamista koskevan lain 6 §:n 1 momentin mukaan erottamaton osa ilmoituksen antajan ja muiden asianomaisten henkilöiden yksityiselämää. Tuomioistuimen mielestä kyse oli erityisen arkaluonteisista tiedoista, kuten perhelannetta tai seksuaalista suuntautumista koskevista tiedoista ja niiden julkaisemisesta saattoi aiheutua merkittäviä hankaluuksia kyseisten henkilöiden elämässä. Tuomioistuin ei ollut varma, olisiko tietojen julkaiseminen tarpeen julkishallinnon avoimuusperiaatteen toteuttamiseksi.

Ollessaan epävarma siitä, mitä EU-oikeudessa säädetään tämän kaltaisista tilanteista, kansallinen tuomioistuin esitti EUT:lle ennakkoratkaisupyynnön. Tuomioistuin tiedusteli erityisesti, oliko Liettuan kansallinen lainsäädäntö sidonnaisuusrekistereistä yhteensopiva yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa.

Suomi osallistui prosessiin antamalla kirjallisen huomautuksen (kuten teki myös Italia ja Liettua). Suomi katsoi, että yleinen tietosuo-

ja-asetus kyllä sallii sen, että julkisessa virassa ja tehtävässä toimivan henkilön henkilötietojen suojaa ja yksityiselämän suojaa rajoitetaan sidonnaisuusilmoituksia ja niihin sisältyvien henkilötietojen julkistamista koskevalla jäsenvaltion lainsäädännöllä. Sekä viranomaisten toiminnan julkisuutta että sidonnaisuusilmoituksia koskevalla sääntelyllä on painava yleisen edun mukainen tavoite, joka liittyy erityisesti yhteiskunnalliseen intressiin valvoa hallinnon läpinäkyvyyttä. Suomi katsoi, että sidonnaisuusilmoitusten tietojen julkisuutta on mahdollista toteuttaa myös yleisen tietoverkon välityksellä, eli niin että tiedot ovat avoimesti saatavilla verkossa.³ Suomen kannassa on selvästi nähtävillä se, miten merkittävä asema julkisuusperiaatteella on kotimaisessa oikeudessamme.⁴ Kaikissa jäsenmaissa ei ole samaa perinnettä ja sen huomaa EUT:n tuomiota lukiessaan.

Kaiken kaikkiaan tapaus koskee varsin klassista punninta yksilön oikeuden (yksityisyys) ja yleisen edun (avoimuus) välillä. Tietojen saatavuutta puoltaa yleinen etu, joka tässä tapauksessa liittyy erityisesti korruption estämiseen. Tietojen julkaisemista vastaan painaa se, että yksityisyys ja tietosuojat ovat perusoikeuksia, joita suojellaan niin EU-oikeudessa, jäsenmaiden kansallisissa perustuslaeissa kuin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.

2 Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus

Julkisasiamies Pikamäe ei ehdotuksessaan asettunut selkeästi kummallekään puolelle. Hänen mukaansa tietosuojat-asetus on esteenä kansalliselle lainsäädännölle joka johtaa tietojen julkaisemiseen internetissä silloin, jos kyseisellä toimenpiteellä ei voida saavuttaa eturistiriitojen ja korruption ehkäisemistä julkisella sektorilla, julkisten päätöksentekijöiden nuhteettomuuden ja puolueettomuuden takeiden parantamista ja kansalaisten luottamuksen vahvistamista julkiseen toimintaan koskevia tavoitteita tai toimenpide ei ole tarpeellinen tältä kannalta.⁵ Jul-

³ Ks. Suomen hallituksen toiminta EU-tuomioistuinasioissa ja EU-rikkomusasioissa 1.1.–31.12.2020. Ulkoministeriö, s. 28.

⁴ Ks. tästä Susanna Lindroos-Hovinheimo: ”Yksityisyyttä vai avoimuutta? Tietosuojan vaikutus julkisuusperiaatteeseen”. Lakimies 5/2022, s. 749–773.

⁵ Asia C-184/20, Julkisasiamies Priit Pikamäen ratkaisuehdotus 9, päivänä joulukuuta 2021 OT vastaan Vyriausioji tarnybinės etikos komisija,

kisiamies siis päätteli, että jos tietojen julkaisemisella voidaan saavuttaa näitä tärkeitä päämääriä, on julkaiseminen tietosuojasääntelyn mukaista.

Varsinaisen punninnan julkisasiamies olisi jättänyt kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi. Hän totesi kyllä, että tietojen julkaisemisella puututaan vakavasti asianomaisten henkilöiden yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskeviin perusoikeuksiin. Mutta hän nosti esille myös sen, että kyseessä olevien oikeuksien ja intressien punninnassa on huomioitava julkisen sektorin korruptoituneisuus, mikä oikeuttaa kunkin jäsenvaltion ottamaan käyttöön keinot, joita se pitää asianmukaisina.⁶

Julkisasiamies muistutti, että yleisön intressi saada jokin tieto voi hyvinkin vaihdella jäsenvaltiosta toiseen, joten sen punninnan tulos, joka on suoritettava yhtäältä kyseisen intressin ja toisaalta rekisteröidyillä olevien, yksityiselämän kunnioittamista ja henkilötietojen suojaa koskevien oikeuksien välillä, ei ole sama kaikissa jäsenvaltioissa. Käsiteltävässä liettualaisessa asiassa korruption todellisuus ja laajuus julkishallinnossa muodostavat julkisasiamiehen mielestä erityisolosuhteita, joiden arvioiminen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä.⁷

3 Tuomioistuimen ratkaisu

EUT käy ratkaisussaan monipuolista keskustelua yksityisyyden ja avoimuuden arvoista. Vaikuttaa jopa vähän siltä, että ratkaisun muotoilusta olisi luettavissa kompromissin etsintää tuomioistuimen kokoonpanossa. Osa tuomareista on todennäköisesti ollut vahvemmin avoimuuden puolella ja osa taas painottanut yksityisyysoikeuksia. Tuomion perusteluista voidaan havaita, että molempiin suuntiin kumarretaan. Lopulta ratkaisu kääntyi kuitenkin yksityisyyden suojan kannalle.

Ratkaisussa päädyttiin siihen, että tietosuojasetus on esteenä Liettuan kansalliselle lainsäädännölle, jossa säädetään sellaisen sidonnaisuusilmoituksen julkaisemisesta verkossa etenkin siltä osin kuin

EU:C:2021:991, kohta 95.

⁶ Asia C-184/20, Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus, kohta 76.

⁷ Asia C-184/20, Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus, kohta 76.

kyseinen julkaiseminen kattaa nimitiedot hänen avio- tai avopuolisostaan taikka muista läheisistä.

Merkittävänä seikkana tuomioistuin piti sitä, että nimitiedot julkaistiin avoimesti verkossa. Sidonnaisuuksista ilmoittaminen jollekin viranomaiselle tai muulle taholle ei siten välttämättä olisi ollut yleisen tietosuojasetuksen vastaista.⁸ Pelkän OT:n tietojen julkaiseminen verkossa ei myöskään välttämättä sellaisenaan olisi ollut tietosuojasetuksen vastaista.

Tuomioistuin käy huolellista ja perusteellista keskustelua avoimuuden periaatteesta erityisesti korruption vastaisessa työssä. Se toteaa useaan otteeseen, että avoimuus on yleinen etu, että eturistiriitojen ja korruption estäminen julkishallinnossa on arvokas tavoite ja että julkishallinnon puolueettomuuden takaaminen avoimuuden avulla on kiistatta tärkeää.⁹ Ne eivät kuitenkaan ole loppujen lopuksi niin tärkeitä, että ne oikeuttaisivat niin voimakkaaseen puuttumiseen henkilötietojen suojaan kuin Liettuan tapauksessa oli kyseessä.

4 Käsittelyperusteena lakisääteinen velvoite

EUT pohtii tuomion alussa henkilötietojen käsittelyä sidonnaisuustietojen julkaisemisessa ja erityisesti sitä, mikä tietosuojasetuksen 6 artiklan mukainen käsittelyperuste siihen soveltuu. Tietosuojasetuksen 5 artiklan mukaan henkilötietoja voidaan käsitellä vain, kun siihen on laillinen peruste. Asetuksen 6 artiklassa (ja 9 artiklassa) taas luetellaan ne käsittelyperusteet, joiden pohjalta käsittely voi olla laillista. Jotta käsittelyn siis voidaan katsoa olevan lainmukaista, sen on kuuluttava johonkin näissä säännöksissä säädettyistä tapauksista.

Tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisen alakohdan e alakohdan mukaan käsittely on lainmukaista, jos se on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Asetuksen 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisen

⁸ Katso vastaavasti esim. asia C-496/17, *Deutsche Post*, EU:C:2019:26. Katso myös tuoreet ratkaisut asiassa C-439/19, *Latvijas Republikas Saeima (Liikenne- ja viestikommunikation)*, EU:C:2021:504 sekä asiassa C-175/20 *Valsts ierēnību dienests (Henkilötietojen käsittely verotusta varten)*, EU:C:2022:124.

⁹ Asia C-184/20, *Vyriausioji tarnybinės etikos komisija*, kohdat 75–79.

mäisen alakohdan c alakohdan mukaan lainmukaista on lisäksi myös käsittely, joka on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Kun henkilötietoja käsitellään – julkisten tai yksityisten toimesta – tulee käsittelyperuste aina määritellä ensin. Sen on oltava tiedossa koko käsittelyn tai käsittelyketjun ajan, eikä sitä voi noin vain muuttaa. Eri käsittelyperusteista seuraa tietosuoja-asetuksen kokonaiskehikossa eri asioita erityisesti henkilöiden oikeuksien kannalta ja siksi sillä on merkitystä, mikä peruste käsittelylle valitaan.

Kansallinen tuomioistuin ei ollut varma, soveltuuko tilanteessa tapahtuvaan käsittelyyn yleinen etu vai lakisääteinen velvoite. Jälkimmäisen osalta asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa täsmennetään, että käsittelyn on perustuttava unionin oikeuteen tai rekisterinpitäjään sovellettavaan jäsenvaltion lainsäädäntöön ja että tämän oikeusperustan on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Siten myös silloin, kun käsittely perustuu lakisääteiseen velvoitteeseen, on sen täytettävä yleisen edun mukainen tavoite. Näissä kahdessa käsittelyperusteessa on siten päällekkäisyyttä, mutta lakisääteinen velvoite edellyttää, että on olemassa unionin tai jäsenvaltion lainsäädäntöä, jonka perusteella käsittelyä tehdään.

Lakisääteinen velvoite on jäsenmaiden lainsäätäjille näppärä käsittelyperuste, sillä ne voivat melko yksinkertaisesti vain säätää oman lakinsa käsittelystä, joka siten tulee täyttäneeksi asetuksen lainmukaisuuden vaatimuksen. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että tätä käsittelyperustetta ei kuitenkaan tulisi käyttää liian innokkaasti, sillä tietosuoja-asetuksen 21 artiklassa säädetty vastustamisoikeus ei aktualisoidu silloin, kun käsittely tapahtuu lakisääteisen velvoitteen nojalla. Perusoikeusmyönteinen lähtökohta lieneekin se, että lakisääteiseen velvoitteeseen perustuvaa käsittelyä on vain sellainen käsittely, joka todellakin on lakisääteisen velvoitteen nojalla välttämättä tehtävä. Tätä johtopäätöstä tuomioistuin ei valitettavasti esitä, vaikka se hyödyllinen selvennys olisikin.

Joka tapauksessa tuomioistuin muistuttaa, että myös silloin, kun jäsenvaltio säätää lakisääteisen perusteen käsittelylle, tulee sen täyttää yleisen edun mukainen tavoite. Se on tärkeä täsmennys.

Tuomioistuin toteaa ratkaisussaan, että perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdasta johtuvat vaatimukset on otettava huomioon tietosuo-

ja-asetuksen käsittelyperustetta pohdittaessa. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan rajoituksia perusoikeuksiin voidaan tehdä, jos niistä säädetään lailla ja niissä kunnioitetaan perusoikeuksien keskeistä sisältöä sekä suhteellisuusperiaatetta. Viimeksi mainitun periaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan tehdä ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia. Rajoitukset on toteutettava täysin välttämättömän rajoissa, ja säännöstössä, joka merkitsee puuttumista henkilötietojen suojaan, on säädettävä selvistä ja täsmällisistä asianomaisen toimenpiteen laajuutta ja soveltamista koskevista säännöistä.¹⁰ Näin ollen on selvää, ettei kansallisessa lainsäädännössä säädettyä henkilötietojen käsittelyä tee asetuksen 6 artiklan mukaisesti sallituksi vain se, että on olemassa kansalliseen lakiin perustuva käsittelyperuste.

Pohtiessaan mikä käsittelyperuste tapauksen tilanteessa soveltui, tuomioistuin päätyi siihen, että se on nimenomaan lakisääteinen velvoite, ei yleinen etu. Seuraavaksi se arvioi, täyttääkö kansallinen laki muut yllä selostetut vaatimukset. Se toteaa, että lailla pyrittiin kyllä yleisen edun mukaisiin ja siten oikeutettuihin tavoitteisiin.¹¹

Ongelmaksi muodostuivat välttämättömyys- ja suhteellisuusperiaate. Tuomioistuin pohtii, ylitettiinkö tietojen avoimesti julkaisemisella sitä, mikä on tarpeen yleisen edun mukaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Se toteaa asetuksen johdanto-osan 39 kappaleeseen viitaten, että välttämättömyyden vaatimus täyttyy, jos tarkoitettua yleisen edun mukaista tavoitetta ei voida kohtuudella saavuttaa yhtä tehokkaasti muilla rekisteröityjen perusoikeuksia vähemmän rajoittavilla keinoilla. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin arveli, että kansallisella lailla tavoitellut päämäärät voitaisiin kyllä saavuttaa yhtä tehokkaasti velvollisuudella ilmoittaa sidonnaisuudet kansallisille valvontaelimille, jotka tarkastelisivat ja arvioisivat sidonnaisuusilmoitukset. Tietojen julkaiseminen verkossa ei näin ollen olisi ollut välttämättöntä.

EUT kiinnittää huomiota siihen, että rajoittamaton määrä henkilöitä saattoi tutustua verkossa julkaistuihin henkilötietoihin. EUT:n mielestä kansallisella tasolla olisi ollut syytä pohtia, voisiko tietojen julkaisemista jollakin tavalla rajoittaa. Tältä osin se viittaa myös tieto-

¹⁰ Asia C-184/20, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kohta 70.

¹¹ Asia C-184/20, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kohdat 74 ja 75.

suoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa säädettyyn tietojen minimoinnin periaatteeseen.¹² Siten tuomioistuin lukee asetusta kokonaisuutena tulkitessaan sitä, mitä yksittäiset artiklat tarkoittavat.

Kokonaisarvioinnissaan EUT tarkastelee myös julkaistujen henkilötietojen luonnetta ja määrää. Liettualaisessa tilanteessa julkistettiin yleisesti nimitiedot, jotka koskevat ilmoituksen tekijän avio- tai avopuolisoa taikka kumppania tai sellaisia ilmoituksen tekijälle läheisiä henkilöitä tai hänen tuntemiaan henkilöitä, jotka voivat aiheuttaa eturistiriidan, sekä maininta sellaisten liiketoimien kohteesta, joiden arvo ylittää 3000 euroa. Tuomioistuin toteaa, että tällaiset tiedot voivat paljastaa tietoja tietyistä rekisteröityjen yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista ja myös esimerkiksi heidän seksuaalisen suuntautumisensa. Lisäksi julkaistaisiin siis muiden kuin ilmoituksen tekijän henkilötietoja, eli sellaisten henkilöiden, jotka eivät olleet julkisia päätöksentekijöitä ja joiden osalta kansallisessa laissa mainitut tavoitteet eivät päde samalla tavoin kuin ilmoituksen tekijän osalta.¹³

Henkilötietojen suojaan vaikuttaa oleellisesti se, että tietoja keräämällä ja yhdistelemällä on mahdollista tehdä pitkälle meneviä päätelmiä henkilöiden yksityiselämästä. Siten perusoikeuteen puuttumisen vakavuutta voi lisätä julkaisemisen kohteena olevien henkilötietojen kumulatiivinen vaikutus, koska niiden yhdistelmän perusteella voidaan laatia erityisen yksityiskohtainen kuva henkilön yksityiselämästä.¹⁴

Verratessaan kaikkia näitä henkilötiedon suojaan puuttumisen vakavuutta ilmentäviä seikkoja julkaisemisen sinänsä oikeutettuihin tavoitteisiin, EUT päätyy pitämään menettelyä tietosuoja-asetuksen vastaisena.

5 Arkaluonteiset tiedot

Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan erityisiä henkilötietoryhmiä koskeva käsittely on lähtökohtaisesti kiellettyä:

Sellaisten henkilötietojen käsittely, joista ilmenee rotu tai etninen alkuperä, poliittisia mielipiteitä, uskonnollinen tai filosofinen vakau-

¹² Asia C-184/20, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kohdat 92–93

¹³ Asia C-184/20, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kohta 100.

¹⁴ Asia C-184/20, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kohdat 100–102.

mus tai ammattiliiton jäsenyys sekä geneettisten tai biometristen tietojen käsittely henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten tai terveyttä koskevien tietojen taikka luonnollisen henkilön seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista koskevien tietojen käsittely on kiellettyä.

Tähän kieltoon on kuitenkin useita poikkeuksia, jotka määritellään 2 kohdassa. Huomionarvoista on, että asetus jättää kansallisille lainsäätäjille melko paljon liikkumavaraa. Ne voivat säätää 9 artiklan tietojen käsittelystä muun muassa silloin, kun käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä edellyttäen, että käsittely on oikeasuhteista tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi (g alakohta).

Ennakkoratkaisupyynnössä kansallinen tuomioistuin oli kysynyt myös, onko 9 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että sidonnaisuusilmoituksissa ilmeneviä henkilötietoja, joista voi ilmetä epäsuorasti luonnollisen henkilön poliittisia mielenpiteitä, ammattiliiton jäsenyys tai seksuaalinen suuntautuminen, merkitsee erityisiä henkilötietoryhmiä koskevaa käsittelyä. Tähän EUT vastasi myöntävästi.

Tuomiossa todetaan, että vaikka tiedot eivät olisikaan arkaluonteisia, niistä voidaan ilmoituksen tekijän avio- tai avopuolisoa taikka kumppania koskevien nimitietojen perusteella päätellä tiettyjä tietoja ilmoituksen tekijän ja hänen avio- tai avopuolisonsa taikka kumppaninsa elämästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta.¹⁵ EUT pitää siis merkittävänä sitä, että vaikka julkaistut tiedot eivät kenties itsessään ole 9 artiklan luetteloon sisältyviä tietoja, niitä yhdistelemällä ja analysoimalla voidaan saada tietoa, joka vastaa 9 artiklan luettelossa määritettyjä tietoja. Siten tietojen julkaisemisessa oli kyse 9 artiklan mukaisen tietojen käsittelystä.

EUT tukeutuu tämän varsin rohkean päätelmän rakentamisessa kahteen tulkinta-argumenttiin: semanttiseen ja teleologiseen. Tuomioistuin toteaa ensinnäkin, että 9 artiklassa käytetään ilmaisua ”henkilötiedot joista ilmenee” sekä ”terveyttä koskevat tiedot”. Käsiteltyjen tietojen ei siten itse tarkalleen ottaen tarvitse ilmaista sukupuolista suuntautumista, mutta jos tiedoista ilmenee suuntautuminen päättelemällä, on tietojen käsittely 9 artiklan mukaista. Samoin tietojen ei tar-

¹⁵ Asia C-184/20, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kohta 119.

vitse olla terveystietoja, mutta jos ne koskevat terveyttä, kuuluvat ne 9 artiklan soveltamisalaan. Tämänkaltaista semanttista pyörittelyä on moni harrastanut yrittäessään saada selvää siitä, mitä 9 artikla oikein tarkoittaa (ja mitä muutkin artikkelit tarkoittavat). Se tuntuu jossain määrin väkinäiseltä eikä juuri vakuuta. Sanoille kun voi aina antaa monenlaisia merkityksiä ilman, että niille olisi vedettävissä tarkkoja rajoja.¹⁶

Väittäisinkin, ettei EUT tässäkin tuomiossa muotoile loppupäätelmiään semanttisten argumenttien varassa. Merkittävämmäksi muodostuu teleologinen tulkinta. Tuomiossa todetaan nimittäin että:

Näitä säännöksiä ei [...] voida tulkita siten, että sellaisten henkilötietojen käsittely, joista selviää epäsuorasti luonnollista henkilöä koskevia arkaluonteisia tietoja, jäävät mainituissa säännöksissä säädetyn tehostetun suojajärjestelmän ulkopuolelle, sillä muutoin vaarannettaisiin kyseisen järjestelmän tehokas vaikutus ja luonnollisten henkilöiden perusoikeuksien ja -vapauksien suoja, joka sillä pyritään varmistamaan.¹⁷

Tämän kaltainen perustelu kuulostaa paljon tyyppisemmältä EUT:n käytännössä, eikä ole yllättävää, että tuomioistuin käyttää sitä tässäkin ratkaisussa. Samalla tavoin on moni muukin tietosuojasetuksen tulkintapulma ratkennut: tuomioistuin toteaa, että asetuksen tärkein tavoite on suojata henkilötietojen suojaa perusoikeutena ja valitsee sen tulkintavaihtoehdon, joka toteuttaa tätä *telosta* parhaiten.¹⁸

Se mitä EUT ei ikävä kyllä tee, on tulkinnan seurausten pohtiminen. Reaaliset argumentit eri tulkintavaihtoehtojen tueksi jäävät puuttumaan. Näin lopputulos on valitettavasti se, että ratkaisu kyllä tarjoaa lisäapua 9 artiklan ymmärtämiseen, sillä ratkaisun jälkeen tiedämme, että erityisten henkilötietoryhmien määritelmä on laaja. Mutta miten laaja? Voiko se olla kuinka laaja tahansa? Tuomioistuimella lienee lisää työtä tiedossa, kun näistä kysymyksistä esitetään tulevia ennakkoratkaisupyyntöjä.

¹⁶ Ks. esim. Elina Paunio ja Susanna Lindroos-Hovinheimo: "Taking Language Seriously: An Analysis of Linguistic Reasoning and Its Implications in EU Law". *European Law Journal* (16)2010, s. 395–416.

¹⁷ Asia C-184/20, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kohta 127.

¹⁸ Ks. esim. Susanna Lindroos-Hovinheimo: "Kuka vastaa tietosuojasta? Unionin tuomioistuimen uusimpia näkemyksiä henkilötietojen käsittelijöiden vastuun jakautumisesta". *Defensor Legis* 5/2018, s. 757–763.

Tuomioistuin ei intoudu punnitsemaan laajan määritelmän haittoja ja hyötyjä. Hyöty on ilmeinen: laaja määritelmä toteuttaa mahdollisimman kattavaa henkilötietojen suojaa. Mutta onko tästä lähtien niin, että lähes mikä tahansa tieto voi olla 9 artiklan mukaista tietoa? On kuviteltavissa, että hyvin monenlaisesta tiedosta – puhumattakaan tietojoukosta – voidaan välillisesti päätellä henkilön seksuaalinen suuntautuminen, etninen alkuperä taikka uskonnollinen vakaumus tai poliittinen mielipide. Ratkaisun seurauksena voi olla se, että varsin suuri osa tavallisten henkilötietojen käsittelystä tulisikin ymmärtää erityisten henkilötietoryhmien käsittelyksi, mikä tuskin on tietosuoja-asetuksen kokonaisarkkitehtuurin kannalta tarkoituksenmukaista.

Rekisterinpitäjien – niin yksityisten kuin julkistenkin – on hyvä panna merkille tämä ratkaisu. Se merkitsee tosiasiaassa sitä, että vaikka käsittely keskittyisi päällisin puolin vain tavallisiin henkilötietoihin kuten nimiin, on aina syytä olla tarkkana sen suhteen, voiko tiedoista ja niiden yhdistelmistä olla pääteltävissä 9 artiklan mukaisia henkilötietoja. Mitä enemmän eri tyyppisiä tavallisia henkilötietoja kerätään, sitä tarkempana on oltava, sillä tiedoista voi kumulatiivisesti ilmetä milloin mitäänkin 9 artiklan soveltamisalaan kuuluvaa tietoa.

6 Pohdintaa

Tämä EUT:n ratkaisu ei ole poikkeuksellinen, vaan jatkaa sitä linjaa, jonka tuomioistuin on luonut jo viimeistään *Google Spain* -tuomion myötä.¹⁹ Siten lopputulos ei yllätä: yksityisyys tulee painaneeksi vaakakupissa enemmän kuin avoimuus. Ratkaisu on johdonmukainen siinä tulkintakehikossa, jonka tuomioistuin on tietosuoja-asetuksesta vuosien varrella rakentanut. Unionin oikeudessa tietosuoja on saanut eräänlaisen superoikeuden aseman, mikä ei voi olla heijastumatta tähänkin ratkaisuun.

On kuitenkin huomattava, että yksityisyyden rajoittaminen kansallisella lailla ei koskenut vain OT:ta, vaan tiedoista oli pääteltävissä myös hänen puolisonsa ja muiden perheenjäsentensä yksityiselämää koskevia tietoja. Siten yksityisyyden vaakakupissa eivät olleet pelkästään yhden, julkisessa yhteisössä toimivan henkilön tiedot, vaan myös

¹⁹ Asia C-131/12, *Google Spain*, EU:C:2014:317.

sellaisten henkilöiden tietoja, jotka eivät toimineet julkisessa tehtävässä. Tältä osin ratkaisu ei ole niin voimakkaasti yksilön oikeuksia korostava kuin kenties jotkut aikaisemmat.²⁰ Avoimuus olisi tarkoittanut puuttumista monien henkilöiden perusoikeuksiin. Ratkaisu on kenties yhteen sovitettavissa tietosuojatutkimuksessa edistettyyn ajatukseen, jonka mukaan yksilöön keskittyvä tietosuoja ei ole paras mahdollinen sääntelytapa.²¹

Tulevia tulkintatilanteita ajatellen on syytä muistaa tapauksen yksityiskohdat.²² Tässä kansallisessa tilanteessa tiedot olivat saatavilla vapaasti ja avoimesti verkossa. Siten tiedot leviäisivät hyvin laajalle. Tällä seikalla on merkitystä, kun tuomioistuin punnitsee avoimuuden ja yksityisyyden arvoja vastakkain. Lienee mahdollista ajatella, että suppeampi avoimuus olisi ollut yhteen sovitettavissa tietosuojasääntelyn kanssa.²³

Tuomioistuimen punninta on varsin huolellista ja sen sanat niin tarkkaan asetettuja, ettei tuomiolla välttämättä tarvitse olla supistavaa vaikutusta kotimaiseen julkisuusperiaatteeseen. Ratkaisu koskee vain tietynlaista tietojen julkaisemista, ei tietojen julkisuutta sinänsä. Tuomiolla tulee sen sijaan olemaan varsin suuri merkitys asetuksen 9 artiklan tulkinnassa, sillä ratkaisun myötä kävi selväksi, että artiklaa on tulkittava hyvin laajasti. Myös epäsuorasti arkaluonteisia tietoja ilmentävät tiedot kuuluvat tietosuoja-asetuksen 9 artiklan soveltamisalaan.²⁴

²⁰ Ks. Susanna Lindroos-Hovinheimo: Private Selves – Legal Personhood in European Privacy Protection. CUP 2021.

²¹ Ks. Neil Richards ja Woodrow Hartzog: ”A Relational Turn for Data Protection?” *European Data Protection Law Review* (4)2020, s. 492–497.

²² Marraskuussa 2022 annettiin osin analoginen ratkaisu yhdistetyissä asioissa C-37/20 ja C-601/20, *Luxembourg Business Registers*, EU:C:2022:912. Siinäkin suuren yleisön pääsyä henkilötietoihin pidettiin tietosuoja-asetuksen vastaisena. Tässä ratkaisussa tuomioistuin viittaa useaan otteeseen Vyräusioji tarnybinès etikos komisija -tuomioon. Siten vaikuttaa siltä, että oikeustila on vakiintumassa.

²³ Ks. ajankohtaisena kansallisena esimerkkinä HE 310/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteristä sekä siihen liittyviksi laeiksi sekä PeVL 101/2022 vp.

²⁴ Kirjoitus liittyy Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaan GenerationAI-hankkeeseen.